

HOOFSTUK EEN

ALGEMENE ORIËTERING TOT DIE STUDIE

1.1 INLEIDING

Daar is in Suid-Afrika 'n toename in die aantal sorgbehoewende kinders wat deur familieledede versorg word. (Vergelyk Robertson & Donaldson, 2003/09/23; Schönteich, 2003/09/23; Gillwald, 2003/09/23; Manyisana, 2003/05/21.) Onder sorgbehoewende kinders wat in die bedieningsgebied van die Christelik Maatskaplike Raad (CMR) van Mpumalanga en Suid-Transvaal (ingeslote CMR Benoni, Daveyton, Germiston en Kemptonpark) bly, het die tendens sedert 1998 drasties toegeneem. (Vergelyk Du Toit, 2003; De Vos, 2003; Myburgh, 2003.) Daar was naamlik 'n toename van 644,49% in die plasing van sulke kinders by familieledede teenoor 'n toename van slegs 17,24% by nie-familieledede (Du Toit, 2003). Grootouers is gewoonlik die mense wat hierdie taak onderneem en so die primêre ondersteuningsstelsel vir dié kinders word (Burnette, 2004/02/04).

Bogenoemde toename hou veral verband met 'n toename in sterftes onder die biologiese moeders van hierdie kinders. Schönteich (2003/09/23) maak die volgende stelling: “Nearly one million South African children under the age of 15 will have lost their mother to Aids by 2005. This is estimated to increase to over two million by 2010, according to the department of health.” Robertson en Donaldson (2003/09/23) meld 'n ander rede vir die voorkoms van sorgbehoewende kinders: “A study on intimate femicide suggests that between 1993-1994, one woman was killed every day by her partner in Gauteng. This is an alarming figure, especially if one considers this in relation to the child survivors of these grotesque deeds.”

Maternale grootmoeders in Suid-Afrika tree dikwels as substituut- of pleegmoeders vir bogenoemde kinders op. (Vergelyk Burman, 1996:589; Gillwald, 2003/09/23; Schönteich, 2003/09/23.) Staatstoelae maak die pleegsorg vir hierdie pleegmoeders moontlik. Die Suid-Afrikaanse Welsynsbeleid bepaal dat enige pleegkind wat ingevolge Artikel (15)(1)(b) van die Wet op Kindersorg, 1983 (Wet No. 74 van 1983) by 'n familielid in pleegsorg geplaas

word, geregtig is op 'n pleegsorgtoelaag van die staat en dat pleegkinders gratis skoolonderrig mag ontvang (Gillwald, 2003/09/23; Myburgh, 2003).

Welsynsorganisasies soos die CMR lewer toesigdienste vir sorgbehoewende kinders wat in pleegsorg geplaas is by vroulike familieledes wat enkelouers is. (Vergelyk Du Toit, 2003; Myburgh, 2003; De Vos, 2003.) Hierdie organisasies het 'n behoefte aan meer navorsing oor die emosionele band tussen hierdie verwante, enkelouerpleegmoeders en hul pleegkinders uitgespreek. (Vergelyk Die Witskrif vir Welsyn, 1997:11.) Sodanige navorsing behoort (1) kennis oor die aard en omvang van die band te verbreed; (2) 'n bydrae te lewer tot die ontwikkeling van nuwe intervensietegnieke vir maatskaplike werkers om genoemde gesinne te help; (3) die emosionele sy van die verhouding tussen die betrokke pleegmoeders en pleegkinders positief te beïnvloed; en (4) inligting op te lewer wat op makro samelewingsvlak aangewend kan word om disfunksionele bindingspatrone in pleegsorgsituasies te voorkom.

1.2 PROBLEEMFORMULERING

Verwante enkelouerpleegmoeders help om familiebande te behou en bied 'n waardevolle sosio-ekonomiese diens aan die samelewing (Burnette, 2004/02/04). Enkelouerpleegsorg stel egter hoë ekonomiese, gesondheids- en emosionele eise. (Vergelyk Goodman & Silverstein, 2001:557-559; Leder, Grinstead, Jensen & Bond, 2003:5-7.) Verskeie skrywers (vergeelyk Burnette, 2004/02/04; Leder, *et al.*, 2003:5; Goodman & Silverstein, 2001:560) het bevind dat verwante pleegouerskap positief korreleer met spanningsverwante gesondheidsprobleme, angs en depressie. Hierdie probleme hou dikwels verband met onverwerkte emosies oor die verlies van 'n afgestorwene soos die moeder van die pleegkind. Robertson en Donaldson (2003/09/23) is van mening dat grootouerpleegmoeders in Suid-Afrika dikwels te doen het met "...their own feelings of shame and guilt about what happened and due to their emotional state, may not be able to respond to the emotional needs of the child". Dozier, Stovall, Albus en Bates (2001:1468) het bevind dat onverwerkte emosies by die pleegouer positief korreleer met bindingsprobleme tussen die pleegouer en pleegkind.

Talle probleme kan in die persoonlikheids-, emosionele, kognitiewe en sosiale ontwikkeling van die pleegkind voorkom as die band met die pleegmoeder nie na wense is nie. (Vergelyk Perry, 2003/07/13; Hughes, 1998:20; Hughes, 1997:27.) Hughes (1997:30) het bevind dat 'n

negatiewe binding positief korreleer met dissiplineringsprobleme. Bowlby (soos aangehaal deur Wallant, 1995:65) het bevind dat jeugmisdaad verband hou met moeder-kind bindingsprobleme. Dozier, *et al.* (2001:1468) dui aan dat die bindingsprobleme verband kan hou met aggressie en sosiale aanpassingsprobleme. Dozier, *et al.* (2001:1467-1468) dui verder aan dat 'n gesonde pleegmoeder-pleegkind binding verband hou met gesonde sosiale aanpassing (veral in die skool), selfvertroue en goeie probleemoplossingsvaardighede.

Volgens Myburgh (2003) het die CMR waargeneem dat verwante enkelouerpleegmoeders en pleegkinders (veral pleegkinders in die middel kinderjare) nie met mekaar bind nie weens 'n *groot generasiegaping*, verskil in *geletterdheidsvlak* en *gebrek aan kommunikasie*.

Verskeie welsynsorganisasies het aangedui dat hulle nie oor 'n program beskik wat die binding tussen verwante enkelouerpleegmoeders en pleegkinders kan versterk nie. (Vergelyk Du Toit, 2003; De Vos, 2003; Myburgh, 2003; Maletse, 2003.) Die navorser se eie literatuursoektog met die hulp van die Akademiese Inligtingsdiens van die Universiteit van Pretoria het ook geen bindingsprogram vir enkelouerpleegmoeders en pleegkinders in Suid-Afrika opgelewer nie. 'n Bindingsprogram vir *terapeutiese groepwerk* sal waarskynlik die effektiwste *dienslewering* bied aangesien dit lede die geleentheid sal gee om emosioneel te groei én om 'n ondersteuningsstelsel of hulpbron vir mekaar te vorm (Moss, 2002:154).

Hierdie navorsing is dus daarop gerig om 'n bindingsprogram vir verwante enkelouerpleegmoeders en pleegkinders wat op groepwerk geskoei is, te ontwikkel omdat geen sodanige program na die beste van die navorser se wete bestaan nie. 'n Duidelike behoefte aan 'n groepwerkprogram is by welsynsorganisasies geïdentifiseer.

1.3 DOELSTELLING EN DOELWITTE

Die konsep “doelstelling” verwys na waarheen die navorser die navorsing wil stuur, terwyl die doelwitte van die navorsing toon hoe die navorser daar wil kom. (Vergelyk Fouché, 2002b:107; De Vos, Schurink & Strydom, 1998:7; Creswell, 2003:87.)

1.3.1 Doelstelling van die studie

◆ Oorhoofse doelstelling

Om 'n bindingsprogram vir verwante enkelouer grootmoeders en pleegkinders te ontwikkel en empiries te toets. In die studie gaan 'n gemengde kwantitatief-kwalitatiewe benadering gevolg word. Volgens Creswell (2003:99) moet so 'n benadering dus kwantitatiewe en kwalitatiewe doelstellings verwoord.

● Kwalitatiewe doelstelling

Om 'n bindingsprogram vir enkelouer grootmoeder-pleegmoeders en middelkinderjarige pleegkinders te ontwikkel en om hul subjektiewe ervarings tydens die implementering van die program waar te neem en te beskryf.

● Kwantitatiewe doelstelling

Om die impak van die bindingsprogram vir verwante enkelouerpleegmoeders en pleegkinders empiries te toets.

1.3.2 Doelwitte

Die doelwitte vir die navorsing is:

- Om 'n kennisraamwerk vir pleegsorg in Suid-Afrika, bindingsteorieë, die groepwerkproses, ontwikkelingstake van die primêreskool-kind en pleegsorg-bindingstake vir hierdie kinders op te bou.
- Om die binding van 50 enkelouerpleegmoeders en 50 pleegkinders te meet, ten einde data vir 'n voortoets te bekom.
- Om 'n bindingsprogram te ontwikkel.
- Om die bindingsprogram met 25 pleegmoeders en 25 pleegkinders in die bestek van 10 sessies te implementeer en hul ervarings van die program waar te neem en te beskryf.
- Om die impak van die program empiries te toets.
- Om die navorsingsbevindings en bindingsprogram in 'n gebruikersvriendelike dokument vir maatskaplike werkers by welsynsorganisasies te omskep.

1.4 NAVORSINGSVRAAG EN HIPOTESE

'n Navorsingsvraag word gestel wanneer daar geen of min literatuur oor 'n onderwerp bestaan en verkennende navorsing gedoen moet word. Dit verskil van 'n hipotese wat op die verband tussen twee of meer veranderlikes fokus. 'n Veranderlike is 'n eienskap of attribuut van 'n persoon of fenomeen wat meer as een waarde op 'n kontinuum kan aanneem en wat empiries waarneembaar is. (Vergelyk Bless & Higgson-Smith, 1995:37; Creswell, 2003:93, 108; De Vos, 2002a:36.)

Vir die doeleindes van hierdie navorsing sal 'n navorsingsvraag en hipotese gestel word. Creswell (2003:114) meld die volgende in die verband: “Mixed methods studies need to have both qualitative and quantitative research questions (or hypotheses) included in the studies to narrow and focus the purpose statements.”

● **Navorsingsvraag vir hierdie studie**

Wat is die ervarings van 'n groep verwante, enkelouerpleegmoeders en hul pleegkinders tydens die implementering van 'n bindingsprogram?

● **Hipotese vir hierdie studie**

Indien die bindingsprogram toegepas word, sal die binding tussen die verwante enkelouerpleegmoeders en hul pleegkinders verbeter.

1.5 NAVORSINGSBENADERING

“Benadering” verwys na die breë teoretiese perspektief op die navorsingsproses (Creswell, 2003:4). Twee benaderings word onderskei, naamlik positivisme en humanisme (of sosiale konstruktivisme). (Vergelyk Creswell, 2003:4-9; Babbie & Mouton, 1998:22-29; Schwandt, 1997:39-40.) Positivisme neem aan dat die realiteit uit wetmatighede bestaan wat objektief met numeriese meetinstrumente bestudeer kan word. Humanisme neem aan dat die realiteit 'n intersubjektiewe betekenisgewingsproses is wat “verstaan” kan word deur die betekenisgewingsproses van subjekte (mense) te bestudeer. (Vergelyk Babbie & Mouton, 1998:23; Tesch, 1990:68-71; Schwandt, 1997:19, 74.)

'n Kwantitatiewe benadering berus op positivistiese aannames. (Vergelyk Babbie, 1998:280; Mouton, 1996:161.) Daarteenoor berus 'n kwalitatiewe benadering op humanistiese aannames. (Vergelyk Creswell, 2003:18; Mouton, 1996:166; Babbie, 1998:280.) Volgens Creswell (2003:13-15) kan een van drie navorsingsbenaderings gevolg word, naamlik 'n kwantitatiewe, 'n kwalitatiewe of 'n kwantitatief-kwalitatiewe benadering. Laasgenoemde kan in drie prosedures verdeel word, naamlik opeenvolgende, gelyklopende of transformerende prosedures. (Vergelyk De Vos, 1998a:360-361; Creswell, 2003:16; De Vos, 2002b:365-367.)

In hierdie studie sal Creswell (2003:15-17) se *kwantitatief-kwalitatiewe benadering* en die *opeenvolgende prosedure* gevolg word. In 'n *opeenvolgende prosedure* volg kwantitatiewe en kwalitatiewe prosedures (of vice versa) mekaar alternatiewelik op.

Die volgende uiteensetting bied 'n aanduiding van die wyse waarop Creswell (2003:15-17) se opeenvolgende prosedure in die studie gevolg gaan word:

- Eerstens gaan die binding van enkelouerpleegmoeders en hul pleegkinders in 'n voortoets met behulp van 'n reeds ontwikkelde gedragsmetingskaal numeries beoordeel word (kwantitatiewe benadering).
- Daarna gaan 'n bindingsprogram ontwikkel en geïmplementeer word. Die deelnemers se response tydens die implementering van die program sal woordeliks aangehaal word (kwalitatiewe benadering).
- 'n Natoets sal uitgevoer word om die program empiries te toets. Die resultate van die voor- en natoets sal dus statisties beoordeel word (kwantitatiewe benadering).

1.6 SOORT NAVORSING

Daar is twee soorte navorsing, naamlik basiese en toegepaste navorsing. (Vergelyk Hendrick, Bickman & Rog, 1993:2-10; Fouché, 2002b:108-109.) In hierdie studie sal *toegepaste* navorsing gebruik word. Toegepaste navorsing is gerig op die onmiddellike praktiese oplossing van 'n navorsingsprobleem. Toegepaste navorsing maak dikwels van navorsingsvrae, waarnemings in natuurlike omstandighede, 'n multi-professionele

navorsingsplan en beskrywings van die navorsingsproses gebruik. Sodanige metodologie sal ook in hierdie navorsing gevolg word. (Vergelyk Hendrick, *et al.*, 1993:2-10; Fouché, 2002b: 108-109.)

Toegepaste navorsing kan die vorm van *intervensienavorsing* aanneem (De Vos, 1998b:384). De Vos (2002c:396) definieer intervensienavorsing as die proses waarvolgens nuwe tegnologie ontwikkel word om probleme op te los. In hierdie navorsing gaan intervensienavorsing gebruik word om 'n bindingsprogram (insluitend nuwe tegnologie) vir verwante enkelouerpleegmoeders en hul pleegkinders te ontwikkel en empiries te toets.

1.7 NAVORSINGSONTWERP EN NAVORSINGSTRATEGIE

Die begrippe “*navorsingsontwerp*” en “*navorsingstrategie*” hou onderskeidelik verband met 'n kwantitatiewe en kwalitatiewe navorsingsbenadering. (Vergelyk De Vos, 2002b:366; Creswell, 2003:153, 183.) Die begrip “ontwerp” verwys na die plan of bloudruk wat tydens 'n kwantitatiewe benadering gevolg word (Babbie, 1998:239). Volgens Creswell (2003:183) verwys die begrip “navorsingstrategie” na die “prosesse” wat die navorser tydens kwalitatiewe navorsing volg.

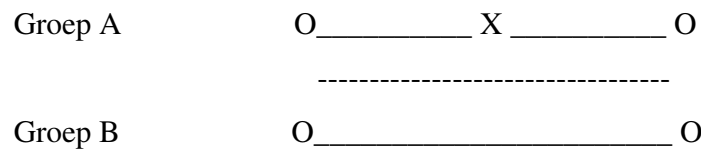
1.7.1 Die kwantitatiewe ontwerp

In hierdie navorsing gaan 'n *eksperimentele kwantitatiewe navorsingsontwerp* gebruik word om die bindingsprogram empiries te toets. Volgens Babbie (1998:233) bestaan 'n eksperimentele ontwerp uit drie komponente, naamlik (1) 'n onafhanklike en afhanklike veranderlike, (2) voor- en natoetsing, en (3) eksperimentele en vergelykende groepe. (Vergelyk Schwandt, 1997:14; Babbie, 1998:234; De Vos, 2002c:412.)

Die tipe eksperimentele ontwerp wat in hierdie navorsing gebruik gaan word is 'n *kwasi-eksperimentele ontwerp*, naamlik die vergelykendegroep voortoets-natoetsontwerp (Fouché & De Vos, 2002:145). Tydens 'n vergelykendegroep voortoets-natoetsontwerp word 'n eksperimentele groep (A) en 'n vergelykbare groep (B) met nie-ewekansige steekproefneming geselekteer. (Vergelyk Bless & Higginson-Smith, 1995:77; Creswell, 2003:169; Babbie, 1998:340.) Beide groepe neem 'n voor- en natoets. Slegs die eksperimentele groep ontvang

die intervensieprogram. Figuur 1.1 bied 'n skematiese voorstelling van 'n vergelykende groep voortoets-natoetsontwerp.

FIGUUR 1.1: VERGELYKENDEGROEP VOORTOETS-NATOETSONTWERP

Simbole O en X in Figuur 1.1 verteenwoordig die volgende aspekte:

- O _____ X _____ O verteenwoordig 'n voortoets, intervensieprogram en natoets.
- O _____ O verteenwoordig net 'n voortoets en natoets.

Altesaam 50 pleegmoeders en 50 pleegkinders sal by die navorsing betrek word. Altesaam 25 pleegmoeders en 25 pleegkinders sal 'n vergelykende groep vorm en nie die intervensie deurloop nie. Die eksperimentele groep sal uit 5 afsonderlike groepe bestaan (5 pleegmoeders en 5 pleegkinders, of 10 proefpersone per groep) en gaan die intervensie deurloop. Die afhanklike veranderlike sal die pleegmoeder-pleegkindbinding wees. Die onafhanklike veranderlike sal die bindingsprogram wees.

1.7.2 Die navorsingstrategie

In hierdie navorsing gaan 'n kollektiewe *gevallestudie* gedoen word. Babbie (1998:282) definieer die konsep “gevallestudie” soos volg: “A *case study* is an idiographic examination of a single individual, group, or society. Its chief purpose is description, although attempts at explanation are also acceptable”. (Vergelyk Stake, 2000:436.) Die doel van 'n kollektiewe gevallestudie is om 'n spesifieke groep of gebeurtenis *in diepte te beskryf*. (Vergelyk Babbie & Mouton, 1998:281; Creswell, 1998:61.) *Beskrywing* is dan ook deels die doel van hierdie navorsing. (Vergelyk Schwandt, 1997:13; Creswell, 1998:62-63; Creswell, 2003:15; Stake, 2000:437-439.) Die klem sal lê op die verbale en nie-verbale gedrag en ervarings van die pleegmoeders en hul pleegkinders tydens die implementering van 'n bindingsprogram.

1.8 NAVORSINGSPROSEDURE OF WERKWYSE

Die navorsingsprosedure neem die vorm van 'n *intervensie* aan. Rothman en Thomas (in De Vos, 2002c: 396-414) se model vir intervensienavorsing word gevolg en dié bestaan uit ses fases en verskillende stappe wat soos volg aangewend gaan word:

1.8.1 Die eerste fase: Probleemontleding en projekbeplanning

Daar is twee faktore wat verband hou met die identifikasie en ontleding van die navorsingsprobleem in hierdie studie, naamlik die aard van professionele en gemeenskapsnorme vir gewenste gedrag en 'n diskrepansie tussen hierdie norme en bestaande gedrag (De Vos, 2002c: 397). Met die toename in natuurlike en onnatuurlike sterftes onder ouers in Suid-Afrika en die gevolglike ouerloosheid van kinders tree pleegsorg sterk op die voorgrond. Die gemeenskap vereis dat pleegsorgplasinge suksesvol en die binding binne pleeggesinne gesond moet wees omdat die kind se binding met sy primêre versorger/s die basis vir sy/haar persoonlikheids-, emosionele, kognitiewe en verhoudingsgeskiedenis vorm. (Vergelyk Hughes, 1997:27; Hughes, 1998:20; Perry, 2003/07/13.) Rothman en Thomas (in De Vos, 2002c:387-389) onderskei die volgende stappe wat tydens die eerste fase van intervensienavorsing gevolg moet word:

- **Identifiseer kliënte en maak hulle betrokke:** Die populasie vir hierdie navorsing sal alle verwante enkelouerpleegmoeders en hul pleegkinders in die primêre skoolfase wees. Hierdie gesinne sal kliënte van CMR Daveyton wees.
- **Bewerkstellig toegang en samewerking:** Die Programbestuurder van CMR Daveyton (Myburgh, 2003) sal saam met die navorser en maatskaplike werkers van CMR Daveyton kliënte van die CMR werf deur die doel van die navorsing aan hulle te verduidelik en hulle dan uit te nooi om aan die navorsing deel te neem.
- **Ontleed geïdentifiseerde probleem:** Disfunksionele pleegsorgplasinge is 'n maatskaplike probleem wat almal in die samelewing se lewenskwaliteit raak.
- **Formuleer doelwitte:** Doelwitte is reeds geformuleer en beskryf onder 1.3.

1.8.2 Die tweede fase: Inligtingsameling en -sintese

Volgens Rothman en Thomas (in De Vos, 1998b:390) is dit belangrik om suksesvolle en onsuksesvolle modelle en programme wat met die probleem verband hou, te bestudeer. Die volgende stappe moet volgens hulle in die tweede fase gevolg word:

- **Benut bestaande inligtingsbronne:** Die literatuur en nasionale en internasionale kundiges sal geraadpleeg word. Verskeie internasionale kundiges is in die vooronderzoek geraadpleeg. Kyk Bylaag 1.
- **Bestudeer natuurlike voorbeelde:** Voorbeelde van funksionele pleegouer-pleegkindverhoudings sal deur middel van 'n literatuurstudie en konsultasie met kundiges bestudeer word.
- **Identifiseer funksionele elemente van suksesvolle modelle:** Funksionele elemente van suksesvolle nasionale en internasionale groepwerk-bindingsprogramme vir verwante enkelouerpleegmoeders en hul pleegkinders sal bestudeer word.

1.8.3 Die derde fase: Ontwerp

Ontwerp word beskou as die proses waarvolgens die intervensie en die meetinstrument beplan word (De Vos, 1998b:392). Die program word beplan en gereed gemaak vir die hoofonderzoek. Hierdie fase bestaan uit die volgende stappe:

- Ontwerp 'n **waarnemingsstelsel:** Die kwantitatiewe (empiriese) toetsing van die intervensie (bindingsprogram) sal met behulp van 'n gedragsmetingskaal, die Marschak Interaction Method Behavior Rating System (MIMBRS) geskied (McKay, Pickens & Steward, 1996:223-234). Dit sal uit 'n voortoets en natoets van die program bestaan.

Kwalitatiewe toetsing van die program sal met behulp van ongestruktureerde deelnemende waarneming geskied (Schwandt, 1997:110-111). Tydens sodanige

waarneming neem die navorser tot 'n mate deel aan die aktiwiteite wat waargeneem word (Creswell, 1998:121). Die navorser sal byvoorbeeld tydens die aanbieding van die bindingsprogram as groepleier optree en vanuit hierdie hoedanigheid die proefpersone se reaksie op die intervensie waarneem.

- **Spesifiseer prosedures vir intervensie:** Die prosedures en intervensietegnieke wat tydens die bindingsprogram gebruik gaan word, sal gespesifiseer en sistematies gebruik word.

1.8.4 Die vierde fase: Vroeë ontwikkeling en die voorondersoek

Tydens die vierde fase word 'n prototipiese of voorlopige intervensieprogram ontwikkel en 'n voorondersoek gedoen (Thomas in De Vos, 1998b:395). Die fase bestaan uit drie stappe, naamlik:

- **Ontwikkeling van 'n prototipiese of voorlopige intervensie:** 'n Voorlopige groepwerk-bindingsprogram sal ontwikkel en skriftelik uiteengesit word. Die voorlopige bindingsprogram sal met die maatskaplike werkers van CMR Daveyton bespreek word en hul terugvoer sal gebruik word om die program te verryk voordat die voorondersoek gedoen word.
- **Onderneem 'n voorondersoek:** Die voorlopige program (wat die MIMBRS insluit) sal aan vier proefpersone (twee pleegmoeders en twee pleegkinders) oor 'n tydperk van vyf sessies aangebied word. Hierdie proefpersone sal nie by die hoofondersoek betrek word nie. Indien hierdie vier proefpersone 'n behoefte aan verdere intervensie toon, sal die navorser voortgaan met die intervensie sonder om hulle by die hoofondersoek te betrek.
- **Pas ontwerp kriteria toe op die voorlopige intervensiekonsept:** Voorstelle van die maatskaplike werkers en proefpersone vir veranderinge aan die bindingsprogram sal waar toepaslik geïnkorporeer word in die bindingsprogram voordat die hoofondersoek gedoen word.

1.8.5 Die vyfde fase: Evaluering en gevorderde ontwikkeling

Ten einde die bindingsprogram te kan evalueer moet 'n navorsingsontwerp gekies word; die program moet geïmplementeer word; die respondente moet waargeneem word; data moet ingesamel word; en die data moet ontleed word (Thomas in De Vos, 1998b:397). Die volgende vier stappe sal gevolg word:

- **Selekteer 'n eksperimentele ontwerp:** 'n Vergelykendegroep voortoets-natoetsontwerp sal gebruik word om die bindingsprogram te evalueer, soos onder 1.7.1 bespreek.
- **Insameling en ontleding van data:** Die navorser sal kwantitatiewe en kwalitatiewe data soos volg insamel:

Tydens die voor- en natoets van die bindingsprogram sal die MIMBRS gebruik word om die pleegmoeders en hul pleegkinders se bindingsgedrag te beoordeel (kwantitatiewe data). Die MIMBRS bestaan uit 'n vyfpuntskaal en die konsep "binding" word met behulp van die volgende indikatore waargeneem: gesigsuitdrukking, stemtoon, liggaamsoriëntasie, die ouer se uitreiking na die kind, oogkontak, taakgerigheid, hulpvaardigheid en spelerigheid.

Die MIMBRS word gebruik om ouers en kinders se gedrag in 'n interaksionele situasie te kodeer. Die interaksionele ontleding sal volgens die Marschak Interaksionele Metode (MIM) gedoen word. (Vergelyk Lindaman, Booth & Chambers, 2000:375.) Elke pleegouer en pleegkind sal tydens die MIM saam agt take uitvoer. Dieselfde agt take en proefpersone wat in die voortoets gebruik is sal weer in die natoets gebruik word. Die pleegouer-pleegkindinteraksie tydens die uitvoering van die agt take sal op videoband opgeneem en later volgens die MIMBRS-skaal beoordeel word.

Daar sal altesaam 50 interaksionele videobandopnames tydens die voortoets en 50 interaksionele videobandopnames tydens die natoets ontleed word. Daar sal dus een MIMBRS-skaal vir elke pleegouer-pleegkindpaar tydens die voor- en natoets voltooi word. Die voor- en natoets sal by die kantoor van CMR Daveyton, waar die program aangebied gaan word, geskied.

Na afloop van die voortoets sal kwalitatiewe data tydens programimplementering ingesamel word deur ongeskruktureerde onderhoude met die pleegmoeders en pleegkinders te voer. Hierdie pleegmoeders en pleegkinders vorm deel van die kollektiewe gevallestudie wat onderneem gaan word. Vergelyk 1.7.2. Die kwalitatiewe data wat so ingesamel gaan word hou verband met die navorsingsdeelnemers se ervaring van die bindingsprogram asook voorstelle vir die aanpassing van die bindingsprogram.

- **Herhaal intervensie onder natuurlike omstandighede:** Die groepwerkprogram sal in tien sessies by die CMR Daveyton aangebied word. Elk van die sessies sal uit 'n ander *onderwerp* bestaan wat weekliks, binne groepsverband, bespreek gaan word. Die tien sessies sal ook modellering van gewenste gedrag insluit. Indien taalkundige probleme voorkom sal 'n maatskaplike werker wat die respondente se taal magtig is by elke groepwerksessie betrek word om as tolk op te tree. Aanpassings van die bindingsprogram sal gemaak word indien 'n behoefte aan verandering waargeneem word. Indien nodig kan die sessies verleng word ten einde die tien onderwerpe volledig te hanteer.
- **Ontleding van kwantitatiewe data:** Die Universiteit van Pretoria se statistiekdiens is genader en sal help met die verwerking van die kwantitatiewe data. Hulle sal help met die verwerking van nominale data oor aspekte soos ouderdom, geslag, opvoedkundige peil en aantal jare wat die pleegkinders in pleegsorg is. Beskrywende statistiek sal gebruik word om die resultate van die voor- en natoets (resultate van die MIMBRS-skaal) te ontleed. Beskrywende statistiek bestaan uit aspekte soos die berekening van gemiddelde waardes en persentasies wat die groep op die MIMBRS behaal asook die vergelyking van die resultate van die voor- en natoets. (Vergelyk Babbie & Mouton, 1998:462-464; Mouton, 1996:161-166.)
- **Insameling van kwalitatiewe data:** Kwalitatiewe data sal tydens die gevallestudie ingesamel word nadat die kwantitatiewe data tydens die voortoets ingesamel is. Creswell (1998:121) wys daarop dat 'n gevallestudie gekenmerk word deur die gebruik van verskillende kwalitatiewe data-insamelingsmetodes. In hierdie navorsing sal die volgende data-insamelingsmetodes gebruik word:

- (1) **Ongestruktureerde deelnemende waarneming.** Deelnemende waarneming dui daarop dat die navorser tot 'n mate deelneem aan die aktiwiteite wat waargeneem en bestudeer word. (Vergelyk Schwandt, 1997:110-111; Creswell, 1998:121.)
 - (2) **Ongestruktureerde onderhoudvoering.** (Geen riglyn of formaat word gebruik nie.) Die strategie word gevolg tydens die bespreking van die tien groepwerkonderwerpe met die pleegmoeders en pleegkinders gedurende die implementering van die bindingsprogram. (Vergelyk De Vos, 2002c:408; Creswell, 1998:121.)
- **Ontleding van kwalitatiewe data:** Die ontleding van kwalitatiewe data kan 'n oorweldigende taak wees (Creswell, 1998:143). Schwandt (1997:4) meld die volgende in die verband: “It includes the processes of organizing, reducing, and describing the data; drawing conclusions or interpretations from the data, and warranting those interpretations. If data could speak for themselves, analysis would not be necessary.” (Vergelyk Tesch, 1990: 95.) Creswell (2003:191-195) se prosedure vir analise van kwalitatiewe data sal gebruik word om die data te ontleed, te verwerk en te beskryf (Creswell, 2003:191-195). In hierdie prosedure word soos volg te werk gaan:
 - Transkribeer elke onderhoud/sessie;
 - Lees deur al die transkripsies om 'n geheelbeeld en algemene indruk te bekom;
 - Kodeer die materiaal (identifiseer kernwoorde met verskillende kleure);
 - Identifiseer temas tydens die koderingsproses deur byvoorbeeld ooreenstemmende temas met dieselfde kleure te merk;
 - Beskryf die temas woordeliks en visueel met figure en tabelle; en
 - Interpreteer die data deur bestaande literatuur te gebruik.
- Tydens hierdie beskrywing sal die inhoud van gesprekke uiteraard aangehaal word.
- **Verfyn die intervensie:** Leemtes sal gevul en die produk afgerond word. Die uitkomst van die program sal geëvalueer word deur die resultate van die voor- en natoets met mekaar te vergelyk. Daarna sal die program finaal afgerond en in 'n gebruikersvriendelike dokument vir maatskaplike werkers omskep word.

1.8.6 Die sesde fase: Ontbinding en bemarking

Die laaste fase van Rothman en Thomas (in De Vos, 2002c:414) se model hou verband met die bemarking van die program. Omdat hierdie fase nie verband hou met die doel van die navorsing nie, sal dit nie gebruik word nie. CMR Daveyton sal 'n afskrif van die bindingsprogram ontvang sodat die program vir die vergelykendegroep aangebied kan word. Dit navorser sal in 'n raadgevende hoedanigheid beskikbaar wees.

1.9 VOORONDERSOEK: TOETSING VAN MEETINSTRUMENT

'n Voorondersoek help met voorbereiding vir die hoofondersoek (Bless & Higson-Smith, 1995:43). Daar sal vervolgens na die voorondersoek met verwysing na die uitvoerbaarheid van die studie asook na die betroubaarheid en geldigheid van die meetinstrument wat in die studie gebruik gaan word, verwys word.

1.9.1 Uitvoerbaarheid van die ondersoek

Die studie blyk uitvoerbaar te wees. Die navorser het toestemming van die Theraplay® Instituut in Chicago bekom om die MIM in hierdie studie te gebruik. Kyk Bylaag 2. Sy het ook skriftelike toestemming van Pickens en Steward bekom om die MIMBRS te gebruik. Kyk Bylaag 3. Voorts het sy skriftelike toestemming van die CMR bekom om hul kliënte en fasiliteite vir die doeleindes van hierdie navorsing te gebruik. Kyk Bylaag 4.

1.9.2 Toetsing van meetinstrument

Die MIM is 'n waarnemingstegniek wat gebruik kan word om die binding tussen 'n kind en volwassene (ouer/pleegouer/onderwyser) te assesser. Die MIM word deur maatskaplike werkers in lande soos Korea, Australië, Finland, Duitsland, Israel en Japan gebruik. Die MIM is *nie 'n gestandaardiseerde psigometriese toets nie*. (Vergelyk Marschak, 1980:20-21; Munns, 2000:28; Jernberg & Booth, 1999: xxvii, 306; Lindaman, *et al.*, 2000: 375, 392-395; McKay, *et al.*, 1996:223-234; Booth & Lindaman, 2000:215.) Dit word egter in hierdie navorsing gebruik omdat sy gebruik in multi-kulturele situasies reeds bewys is. (Kyk Bylaag 1 oor kundiges in die VSA wat in die verband geraadpleeg is.)

Die Theraplay® Instituut in Chicago het kopiereg op die MIM en het streng opleidingsvereistes vir die gebruik daarvan (Jernberg & Booth, 1999:385). Die navorser het gedurende Januarie en Junie 2003 opleiding in die gebruik van die MIM by die Instituut ontvang. Kyk Bylaag 2. Dié opleiding is deur twee maatskaplike werkers, naamlik Lindaman en Booth, behartig. Die navorser het skriftelike toestemming van die Instituut om die MIM in hierdie navorsing te gebruik. Kyk Bylaag 2.

Om waarnemings wat tydens die MIM gemaak word meer objektief te kan beoordeel het McKay, *et al.* (1996: 226-227) 'n gedragskaal, die MIMBRS, ontwikkel. Hulle (McKay, *et al.*, 1996: 223-234) het 'n interne betroubaarheid van 0,46 tot 0,89 op die 16 skaalitems van die MIMBRS gevind. Nege van hierdie items het 0,70 of hoër gemeet (Lindaman, *et al.*, 2000: 375). Die interne betroubaarheid en geldigheid van die MIMBRS is dus reeds nagevors en daar is voldoende bewys dat dit toepaslik is om binding in die pleegmoeder-pleegkindverhouding waar te neem. (Vergelyk Lindaman, *et al.*, 2000: 374-375.) Skriftelike toestemming is bekom om die MIMBRS in hierdie studie te gebruik. Kyk Bylaag 3.

1.10 OMSKRYWING VAN DIE UNIVERSUM, AFBAKENING VAN DIE STEEKPROEF EN WYSE VAN STEEKPROEFNEMING

Mueller soos aangehaal deur Mouton (1996:134) definieer die konsep “universum” soos volg: “The ‘universe’ is the ‘complete set of elements and their characteristics about which a conclusion is to be drawn on the basis of a sample’.” “Universum” verwys dus na alle potensiële respondente wat die gewenste eienskappe besit en by die navorsing ingesluit kan word. Die universum in hierdie navorsing is alle verwante enkelouerpleegmoeders en hul pleegkinders in die primêre skoolfase.

'n “Populasie” is 'n versameling gebeure of individue wat gemeenskaplike eienskappe besit. 'n Populasie is 'n gedeelte van die universum en verteenwoordig die universum. (Vergelyk Mouton, 1996:134; Babbie & Mouton, 1998:173.) Die populasie in hierdie studie is alle verwante enkelouerpleegmoeders en hul pleegkinders wat in 2004 kliënte van CMR Daveyton is.

“Steekproef” verwys na 'n klein aantal gevalle wat by die navorsing ingesluit word en wat die populasie verteenwoordig. (Vergelyk Mouton, 1996:135; Babbie & Mouton, 1998:174.) In

hierdie studie bestaan die steekproef uit 'n gedeelte (ongeveer 70%) van CMR Daveyton se kliënte (pleegmoeders bo 50 jaar en middelkinderjarige pleegkinders).

'n *Nie-waarskynlike* steekproef sal geneem word. Tydens 'n nie-waarskynlike steekproef word proefpersone doelgerig en doelbewus gekies en het elke eenheid nie 'n gelyke kans op seleksie nie (Babbie, 1998:194). Die *steekproefneming* in hierdie navorsing sal *nie-ewekansig* uitgevoer word. Tydens 'n nie-ewekansige steekproefneming word die proefpersone *doelbewus*, volgens hulle *beskikbaarheid*, genader vir insluiting in die navorsing (Babbie, 1998:194). Hierdie wyse van steekproeftrekking staan as “doelbewuste” steekproeftrekking bekend (Delpont, 2002:207). Verwante enkelouerpleegmoeders en pleegkinders met bindingsprobleme sal dus doelbewus uit CMR Benoni se kliënte geselekteer word.

Maatskaplike werkers van CMR Benoni sal eers die pleegmoeders en pleegkinders (sonder die navorser) by hul huise besoek en die doel van die navorsing aan hulle verduidelik. Die navorser sal daarna die respondente wat bereid is om aan die navorsing deel te neem, tydens 'n kantooronderhoud inlig aangaande die doel en prosedure van die navorsing. Indien taalkundige probleme voorkom, sal 'n maatskaplike werker (wat 'n bekende by die kantoor is en die teikengroep ken) as tolk optree.

Die proefpersone sal nie-ewekansig verdeel word in 'n eksperimentele en 'n vergelykendegroep (50% elk) deur 25 pleegouer-pleegkindpare vir die voor- en natoets te identifiseer. 'n Selektieringskriterium sal geld. Die betrokke maatskaplike werkers (drie persone) sal die proefpersone vanuit hul gevallelading identifiseer. Lêers van die proefpersone sal alfabeties gerangskik word en die eerste 25 pare sal die eksperimentele groep vorm en die program deurloop. Die oorblywende 25 pare sal die vergelykendegroep vorm en nie die program deurloop nie. Die *steekproefgrootte* vir hierdie studie sal dus 100 persone wees.

Kriteria vir die seleksie van die steekproef sal die volgende wees:

- Die pleegmoeders moet ouer as 50 jaar wees;
- Die pleegmoeders moet enkelouers wees;
- Die pleegmoeders moet deel van die swart bevolkingsgroep wees;
- Die pleegmoeders moet 'n grootmoeder van die pleegkind wees;
- Die biologiese moeder van die pleegkind moet oorlede wees;

- Die biologiese vader van die pleegkind moet oorlede of onopspoorbaar wees;
- Die pleegkind moet ingevolge Artikel 15(1)(b) van die Wet op Kindersorg, 1983 (Wet No. 74 van 1983) in pleegsorg geplaas wees;
- Die pleegkind moet een jaar of langer in pleegsorg wees;
- Die pleegkind moet in sy/haar middel kinderjare (6-13 jaar) wees; en
- Die proefpersone moet beskikbaar wees om die groepwerk-bindingprogram wat ontwikkel gaan word te deurloop.

1.11 ETIESE ASPEKTE

Volgens Strydom (1998:25-35) het die Suid-Afrikaanse Raad vir Maatskaplike Werk Diensberoepe 'n kode vir eties korrekte, professionele optrede saamgestel. Dié etiese kode word in hierdie navorsing toegepas en behels die volgende:

1.11.1 Beskerming van proefpersone teen enige emosionele of fisiese skade

Alle proefpersone (pleegmoeders en pleegkinders) het die reg om vrywillig deel te neem aan die navorsing en ook om hul vrywillig daarvan te onttrek. Geen proefpersoon sal gedwing word om aan die navorsing deel te neem nie. Die navorser is opgelei as terapeut en sal bedag wees op enige emosionele of fisiese skade. Indien enige skadelike emosionele tendense tydens die navorsing waargeneem word, sal die proefpersone onttrek word en dadelik individuele intervensie by 'n maatskaplike werker ontvang.

Kultuursensitiewe intervensie is belangrik vir eties korrekte navorsing (Sewpaul, 2001:246). Volgens Webb (2001:3) het die maatskaplikewerk-professie vir baie generasies vanuit die standpunt vertrek dat dit oneties (en 'n vorm van mishandeling) is om die kliënt se kultuur te misken. In hierdie studie sal die kultuur van die proefpersone gerespekteer word.

1.11.2 Bekom ingeligte toestemming

Die proefpersone sal mondeling en skriftelik ingelig word oor die aard en doel van die navorsing. Die proefpersone en navorsers se handtekening sal op 'n kontrak verskyn wat aandui dat die proefpersone 'n vrywillige keuse tot deelname het en mag onttrek wanneer hulle wil.

Die navorsers het skriftelike toestemming van die Nederduits Gereformeerde Barmhartigheidsdiens (Suid-Transvaal) en CMR Daveyton bekom om hulle kliënte in hierdie navorsing te gebruik. Kyk Bylaag 4.

Skriftelike toestemming sal van die proefpersone bekom word om 'n videobandopname van die voor- en natoetse en groepwerksessies te maak. Voorts sal prosesnotas gemaak word. Die videobandopnames sal gebruik word om die navorsingsresultate te kontroleer, maar sal aan geen welsynsorganisasie of opleidingsinstansie vertoon word nie.

1.11.3 Voorkom misleiding van proefpersone

Geen feite sal verbloem word nie. Die doel, prosedure en moontlike impak van die navorsing sal op so 'n wyse aan die proefpersone verduidelik word dat hulle dit verstaan en voorbereid is vir die program. Die deelnemers (die eksperimentele en vergelykendegroepe) se reg om vrae te vra oor die navorsing en om 'n kopie van die resultate te bekom sal gerespekteer word. Indien die deelnemers aandui dat hulle nie die inligting verstaan nie, sal dit breedvoeriger met behulp van 'n tolk (swart maatskaplike werker) aan hulle verduidelik word.

1.11.4 Voorkom skending van die privaatheid van die deelnemers

Die privaatheid van die deelnemers sal beskerm word deur skuilname of nommers te gebruik en hulle sal 'n skriftelike onderneming kry dat alle inligting wat hulle verstrek vertroulik hanteer sal word.

1.11.5 Kontrakte met samewerkers

Enige maatskaplike werker wat as tolk tydens die bindingsprogram optree sal 'n skriftelike ooreenkoms aangaan om alle inligting vertroulik te hanteer. Die navorser sal ook skriftelik onderneem om toe te sien dat die bindingsprogram na afloop van die navorsing aan die vergelykendegroep aangebied word.

1.11.6 Die navorser moet bevoeg en bedrewe wees

Die navorser beskik oor tien jaar praktykervaring. Sy het vir sewe jaar by die CMR gewerk. Sy het ook die graad MA (MW) (Speltherapie) in 1998 (met navorsing oor adolessente straatkinders) voltooi en deurlopend kursusse bygewoon, ook in die buiteland. Die volgende kursusse is van toepassing op hierdie navorsing:

- 1-2 Augustus 2002: The Introductory MIM – UNISA, Pretoria
- 8 November 2002: Intermediate MIM – UNISA, Pretoria
- 21-25 Januarie 2003: Introductory Theraplay and Marschak Interaction Method, Theraplay® Instituut, Illinois, Chicago, VSA
- 26 Januarie 2003: Introductory Group Theraplay, Theraplay® Instituut, VSA
- 26-27 Junie 2003: Bywoning van 'n Theraplay-konferensie, “Touching Hearts & Minds: Linking Theraplay Practice & Attachment Research”, Illinois, Chicago
- 28-30 Junie 2003: Advanced Theraplay & MIM, Theraplay® Instituut, VSA

Die Beroepsraad vir Sielkundiges is op 29 Julie 2003 geskakel om vas te stel of die MIM as sielkundige toets geklassifiseer is. Volgens Pieters (2003) is die MIM nie as 'n sielkundige toets geregistreer nie. Op 29 Junie 2003 is die Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Maatskaplike Werk Diensberoep gekontak in verband met toestemming om die MIM in hierdie navorsing te gebruik. Literatuur oor die MIM en MIMBRS is by die Raad ingedien. Pruis (2003) het die navorser verwittig dat die Raad kennis neem van die navorser se voorneme om die MIM in hierdie navorsing te gebruik.

1.11.7 Verantwoordelike hantering van die publikasie van resultate

Geen identifiserende besonderhede van die proefpersone sal bekend gemaak word nie. Die resultate sal beskikbaar gestel word in 'n proefskrif, artikels en vaktydskrifte. Die data sal na voltooiing van die proefskrif vernietig word.

1.11.8 Ontlading en herstel van proefpersone

Die proefpersone sal emosioneel voorberei word op die beëindiging van die program en, indien nodig, sal hul emosies ontlont word. Gratis intervensie sal na afsluiting van die program voorsien word aan daardie proefpersone wat 'n behoefte aan verdere intervensie het, en daar is reeds met CMR Daveyton reëlings in die verband getref. Die navorser sal in 'n raadgevende hoedanigheid beskikbaar wees om CMR Daveyton te help met die implementering van die program by die kontrolegroep.

1.12 DEFINISIES VAN HOOFKONSEPTE

Ten einde verwarring sover moontlik te voorkom, is dit noodsaaklik om die betekenis van sentrale konsepte in die studie te gee. Vervolgens word verskillende begrippe gedefinieer wat verband hou met binding (die verskynsel wat ondersoek word) asook die persone wat by die navorsing betrek word.

1.12.1 Verskynsel-verwante definisies

● Die konsep “binding”

Aangesien “binding” sentraal tot 'n bespreking van die bindingstudieveld staan, word dit vervolgens gedefinieer.

- **Binding**

Levy en Orlans (1998:224) definieer die konsep “binding” soos volg: “Attachment is the enduring emotional connection between caregiver and child, characterized by the development of trust, security, and the desire for closeness, particularly when the

child is under stress.” James (1994:2) meld die volgende in die verband: “The most useful to me as a clinician is that *an attachment is a reciprocal, enduring, emotional, and physical affiliation between a child and caregiver.*” Barker (1991:18) definieer “binding” soos volg: “An emotional bond between individuals, based on attraction and dependence, which develops during critical periods of life ...”. Bowlby (1988: 26-27) omskryf die konsep “binding” as die kind se *emosionele* behoefte aan *kontak en nabyheid* aan ’n duidelik geïdentifiseerde individu wat hom/haar kan beskerm en versorg.

Volgens Cassidy (1999:12) verwys “binding” na ’n *emosionele* band wat een persoon met ’n ander persoon vorm, waar die individue *kontak en nabyheid* aan mekaar wil behou. Die skeiding of verbreking van hierdie emosionele band kan diep gevoelens van hartseer en verlies by die individue wek. Wanneer ’n ouer-kindbinding geborge (“secure”) is, ervaar die kind ’n gevoel van veiligheid, vertrouwe en *sekuriteit* by die ouer. Dit behels dat die kind sy/haar ouer as die enkele persoon beskou op wie hy/sy kan staatmaak om hom/haar te beskerm in tye van gevaar en op wie hy/sy kan reken vir oorlewing. (Vergelyk Holmes, 2000: 33-34; Eagle, 2000:128; Cassidy, 1999:12; Levy & Orlans, 1998:33; Magill, Rodriguez & Turner, 1996:208; Fraley, 2004/01/03; Broberg, 2001:332; Senior, 2002:248.)

Binding is nie gehegtheid nie. Gehegtheid hou verband met ’n proses wat tydens swangerskap en direk na geboorte begin en daarna geleidelik afneem. (Vergelyk Goldberg, 2000:8; Levy & Orlans, 1998:33.) Binding hou verband met ’n proses wat na geboorte begin en in omvang toeneem (Goldberg, 2000:8). (Vergelyk Magill, *et al.*, 1996:208.) In hierdie studie word onder binding dus na daardie *langtermyn* “gehegtheid” verwys wat na geboorte begin en lewenslank duur.

In hierdie studie verwys die konsep “binding” na emosionele nabyheid tussen pleegmoeder en pleegkind. Dit sluit die finansiële en fisiese versorging (aspekte soos voedsel, kleding en behuising) uit, alhoewel hierdie aspekte deel is van ’n gesonde ouer-kindverhouding. Die emosionele band tussen ’n ouer en kind kan waargeneem word met behulp van indikatore soos die ouer-kindpaar se gesigsuitdrukking wanneer hul na mekaar kyk, oogkontak, die kwaliteit van hul stemtoon, die ouer se reaksie op

die kind se behoeftes en die kind se aanvaarding van die ouer se uitreiking, hulpvaardigheid en spelerigheid (McKay, *et al.*, 1996:223-224).

● **Bindingsprobleme en bindingsprobleemtipologieë**

Die konsep “bindingsprobleem” word nie altyd duidelik omskryf nie. James (1994: 6-9) onderskei tussen (1) versteurde bindings, (2) bindingstrauma, en (3) bindingsprobleme. Die eerste probleem hou met *onsensitiwiteit* by die ouer verband, die tweede met die *dood* van ’n ouer en die derde met ’n ander trauma soos ’n ernstige siekte by die kind of ouer wat nabyheid en kontak belemmer. Levy en Orlans (1998:85) verwys na die totale afwesigheid van binding, angstige/ambivalente binding en bindingsversteurings. Main (2000:422-440) verwys na vier bindingspatrone, naamlik geborge bindings, vermydende bindings, weerstandige bindings en gedisorganiseerde/gedisoriënteerde bindings.

Vir die doeleindes van hierdie studie word Levy en Orlans (1998:85) se kategorisering van bindingsprobleme en bindingsprobleemtipologieë aanvaar omdat dit vanuit ’n maatskaplikewerk-perspektief aangebied word en die toepaslikste vir hierdie studie is. Die skrywers verdeel die konsep “bindingsprobleem” in drie onderlinge (hoewel nie-uitsluitende) kategorieë, naamlik:

- **Geen binding nie:** Hierdie kategorie hou verband met multi-gedepriveerde kinders wat in inrigtings grootword, met min geleentheid om met ’n volwassene te bind.
- **Angstige/ambivalente bindings:** Die oorsprong van hierdie bindingspatroon hou verband met kinders wat wel in hulle babajare ’n verhouding met ’n bindingsfiguur gevorm het, maar weens die moeder se ontoepaslike optrede teenoor die kind se behoeftes het die kind nie die vermoë ontwikkel om op ’n toepaslike wyse met die moeder of ander bindingfigure te bind nie.
- **Bindingsversteurings:** Hierdie kategorie hou verband met erge en ontwrigte skeiding en verlies van ’n bindingsfiguur. Dit lei tot intense ang by die kind. Hierdie kategorie stem dus ooreen met die teikengroep in hierdie studie aangesien die studie fokus op kinders wie se primêre bindingsfiguur of biologiese moeder oorlede is.

1.12.2 Definisies wat met die proefpersone verband hou

- **Gesin**

Die konsep “gesin” is ’n wyd variërende konsep (Kruger, 1997:298). In 1917 definieer Richmond (die fundeerder van maatskaplike werk) soos aangehaal deur Kruger (1997:298) die konsep “gesin” as “all who share a common table”. Haapala en Booth soos aangehaal deur Kruger (1997:298) definieer dit as volwassenes wat kontinuïteit, stabiliteit en leiding aan kinders bied. Hierdie skrywers verkies dus ook om vanuit ’n breë perspektief na die konsep “gesin” te kyk.

Goldstein, Solnit, Goldstein en Freud (1996:10) kom ook tot die gevolgtrekking dat “gesin” verwys na ’n funksionele eenheid waarin volwassenes verantwoordelikheid vir kinders se fisiese, psigiese en emosionele behoeftes aanvaar. ’n Interministeriële Komitee (Kruger, 1997:298) wat ondersoek ingestel het na kinders in risiko-omstandighede kompliseer die begrip verder, aangesien hulle verwys na “...persone wat wettig as ’n gesin beskou word en enige persoon of persone wat deur die jeugdige as ’n gesin beskou word”.

Van der Mey (soos aangehaal deur Bidwell, 2003/05/11) beskryf die gesin as ’n kollektiwiteit of kerngroep wat gewoonlik verwant is, ’n ekonomiese eenheid vorm en waarin die volwassenes verantwoordelikheid vir die kinders in hulle sorg aanvaar. Barker (1991:79-80) onderskei tussen ’n gesin en ’n uitgebreide gesin, die gesin synde ’n primêre groep waarin die volwassenes verantwoordelikheid vir mekaar aanvaar en ’n gemeenskaplike woning deel, en die uitgebreide gesin synde ’n verwante groep persone wat uit familieleden soos grootouers, ooms, tantes, niggies en nefies bestaan. Die familieleden deel nie noodwendig ’n gemeenskaplike woning nie.

Samevattend kan gesê word dat dit moeilik is om die konsep “gesin” te definieer weens die verskeidendheid gesinstipes wat aangetref word. Vir die doeleindes van hierdie navorsing word Levy en Orlans (1998:230) se definisie van gesin aanvaar omdat dit ruimte laat vir die bestudering van die moeder-kindverhouding as ’n unieke geheel. Levy en Orlans (1998:230) definieer naamlik die konsep as ’n geheel of sisteem wat uit verskillende subsisteme bestaan waarvan die moeder-kindpaar slegs *een aspek* of deel is. (Vergelyk Byngh-Hall, 1999:625; Kozłowska & Hanney,

2004/08/04.) Die woord “gesin” verwys dus in hierdie studie na die breë konteks waarbinne ’n moeder-en-kindpaar kan funksioneer selfs al bestaan die gesin uit meer as twee lede.

- **Diade (paar)**

Die konsep “diade” (paar) verwys na twee persone (soos ’n moeder en kind wat ’n eenheid vorm). Die American Heritage® Dictionary of the English Language (2004/08/26) definieer dit soos volg: “Two individuals or units regarded as a pair: *the mother-daughter dyad.*” Die Merriam-Webster Medical Dictionary (2004/08/26) se definisie lui soos volg: “Two individuals (as husband and wife) maintaining a sociologically significant relationship.” Die Word Net (2004/08/26) elektroniese woordeboek definieer dit as ’n item, soos ’n egpaar, paar, span of duet. Die begrip “diade” verwys dus na twee persone (’n paar) wat vir ontledingsdoeleindes as ’n geheel bestudeer kan word. (Vergelyk Kozłowska & Hanney, 2004/08/04; Byng-Hall, 1999:626.) Vir die doeleindes van hierdie studie word die verwante enkelouerpleegmoeder wat ’n kliënt van CMR Daveyton is en haar middelkinderjarige pleegkind as ’n diade (paar) beskou.

- **Enkelouergesin**

Die konsep “enkelouergesin” verwys na ’n gesin waar net een ouer teenwoordig is. Louw, Van Ede en Ferns (1998:362) definieer die tipe gesin soos volg: “*Enkelouergesinne* verwys na ’n situasie wat ontstaan wanneer die vader of moeder nie teenwoordig is nie weens faktore soos egskeiding, verlating of die dood.” Perkins (2003/11/09) definieer dit as ’n gesinstipe waarin ’n volwassene alleen ’n minderjarige kind versorg. Delancy (2003/11/09) definieer ’n enkelouer as ’n persoon wat beide die rolle van vader en moeder in ’n gesin moet vervul. Die Medical Dictionary Search Engine (2003/11/09) definieer ’n enkelouer soos volg: “An unmarried natural, adoptive, or substitute parent of a dependent child, whether living with or visiting the child. The concept includes the never-married, as well as the divorced and widowed.” ’n Enkelouer is dus ’n volwasse persoon (in hierdie studie ’n vrou wat ouer as 50 jaar is) wat getroud of nooit getroud was nie en wat nie in ’n saamwoonverhouding met ’n persoon van die teenoorgestelde geslag betrokke is nie en wat saam met haar pleegkind/ers (wat ’n familielid/lede is) onder een dak woon. Die enkelouers wat aan hierdie studie deelneem is grootmoeder-pleegmoeders.

- **Pleeggesin**

Die Vaktaalkomitee vir Maatskaplike Werk (1995:49) definieer “pleeggesin” soos volg: “GESIN waarin een of meer PLEEGKINDERS versorg word.” (Beklemtoning soos in bron.) Hughes (1997:86) verwys na dié konsep ook as ’n gesin waarin pleegkinders versorg word. Temple-Poltz, Stricklett, Baker en Sterba (2002:13) verduidelik dat pleeggesinne kinders in substituutsorg geneem het en dat pleegouers al die rolle en funksies van ’n biologiese ouer vervul. In Suid-Afrika word ’n gesin as ’n “pleeggesin” aanvaar wanneer die pleegouer ’n sorgbehoewende kind ingevolge Artikel 15(1)(a) van die Wet op Kindersorg, 1983 (Wet No. 74 van 1983) in pleegsorg geneem het. (Vergelyk Kleynhans, 2000:21-24; Gillwald, 2003/09/23.) Die pleeggesinne in die studie bestaan uit verwante enkelouerpleegmoeders en hul middelkinderjarige pleegkinders wat in Daveyton woon en kliënte van CMR Daveyton is.

- **Pleegsorg**

Die Vaktaalkomitee vir Maatskaplike Werk (1995:49) definieer die begrip “pleegsorg” soos volg: “Statutêre SUBSTITUUTSORG binne gesinsverband vir KINDERS wat op kort, medium of langtermyn nie deur hulle OUERS versorg kan word nie, terwyl dienste aan die ouers voortgesit word om die kinders binne ’n bepaalde tydsbestek weer in hulle sorg terug te plaas.” (Beklemtoning soos in bron.) Goldstein, *et al.* (1996: 14) dui aan dat pleegsorg gerig is op die substituuversorging van kinders. Barker (1991:86) definieer pleegsorg as die fisiese versorging van kinders wat nie by hul biologiese ouers kan woon nie.

Vir die doeleindes van hierdie navorsing word pleegsorg beskou as die substituuversorging van sorgbehoewende kinders wat ingevolge Artikel 15(1)(b) van die Wet op Kindersorg, 1983 (Wet No. 74 van 1983) by ’n verwante enkelouerpleegmoeder in pleegsorg geplaas is. Die biologiese moeder van hierdie kinders is oorlede en die biologiese vader is oorlede of onopspoorbaar. Gesinshereniging is dus nie moontlik nie en hierdie pleegkinders is op ’n langtermynpleegplasing aangewese.

- **Pleegouer**

Volgens die Wet op Kindersorg, 1983 (Wet No. 74 van 1983) is 'n pleegouer enige persoon, behalwe 'n ouer of voog, in wie se sorg 'n kind geplaas is in terme van genoemde Wet. Die Vaktaalkomitee vir Maatskaplike Werk (1995:27) definieer die konsep “pleegouer” as 'n persoon wat nie die natuurlike ouer van die kind is nie en wat die kind ingevolge die Wet op Kindersorg, 1983 (Wet No. 74 van 1983) versorg. Goldstein, *et al.* (1996:14) definieer die konsep as 'n volwasse persoon met wie die staat 'n ooreenkoms aangaan om 'n sorgbehoewende kind te versorg. Hughes (1997:40) meld dat pleegouers hulle daartoe verbind het om 'n pleegkind as deel van hulle gesin groot te maak. Swanepoel en Wessels (1992:7) dui aan dat pleegouers aan dieselfde standaard as aanneemouers moet voldoen. Laasgenoemde skrywers verleen erkenning aan die feit dat sommige pleegkinders nie in hul ouers se sorg teruggeplaas kan word nie.

'n Pleegouer is dus 'n volwasse persoon wat ingevolge Artikel (15(1)(b) van die Wet op Kindersorg, 1983 (Wet No. 74 van 1983) as “pleegouer” van 'n spesifieke kind aangestel is. Vir die doeleindes van hierdie navorsing is 'n pleegouer 'n volwasse vroulike persoon en enkelouer wat 'n kind van haar familie in pleegsorg neem. Die pleegouers in hierdie navorsing is ook vir pleegsorgtoesig by CMR Daveyton inskakel.

- **Kind-in-risiko-omstandighede**

Die konsep “kind-in-risiko-omstandighede” (“child at risk”) verskyn dikwels in regsdokumente. Hierdie konsep verwys na kinders wat tuis die gevaar loop om mishandel, verwaarloos of verlaat te word. Levy en Orlans (1998:221) meld die volgende in die verband: “More than half the children in the adoption/foster care system are considered high-risk because of prenatal vulnerabilities, problems resulting from early maltreatment, multiple out-of-home placements, and compromised attachment.” Dit sluit ook kinders in wie se maatskaplike welsyn deur ander ongunstige omstandighede benadeel word. (Vergelyk Levy & Orlans, 1998: 211; Hughes, 1997:36.)

- **Pleegkind**

Die konsep “pleegkind” verwys na kinders wat in risiko-omstandighede verkeer het en deur ’n Kinderhof in pleegsorg geplaas is. Die Wet op Kindersorg, 1983 (Wet No. 74 van 1983) definieer die konsep “pleegkind” as “any child who has been placed in the custody of any foster parent in terms of Chapter 3 or 6 of this Act or section 290 of the Criminal Procedure Act (Act 51 of 1997)”. Goldstein, *et al.* (1996:15) wys daarop dat pleegkinders tydelik in pleegsorg geplaas word. Die Vaktaalkomitee vir Maatskaplike Werk (1995:26) definieer die konsep “pleegkind” soos volg: “CHILD who, in accordance with legislation, is placed in the CARE of a FOSTER PARENT.” (Beklemtoning soos in bron.)

Vir die doeleindes van hierdie navorsing word die konsep “pleegkind” gedefinieer as ’n kind tussen die ouderdom ses en dertien jaar wat ingevolge Artikel 15(1)(b) van die Wet op Kindersorg, 1983 (Wet No. 74 van 1983) in pleegsorg geplaas is en wie se biologiese moeder oorlede is en wie se biologiese vader oorlede of onopspoorbaar is. Hierdie kind woon by ’n verwante enkelouergrootmoeder-pleegmoeder wat ’n kliënt van CMR Daveyton is.

- **Swart persoon**

Volgens Artikel 47 van die Publikasie Wet, 1974 (Wet No. 42 van 1974) mag geen persoon te na gekom word in die beskrywing van uiterlike eienskappe nie. Definisies van die konsep “swart persoon” is beperk. Volgens Hyperdictionary (2003/09/23) is “swart persoon” ’n mens “with dark skin who comes from Africa (or whose ancestors came from Africa)”.

Vir die doeleindes van die navorsing sal “swart persoon” gebruik word om te verwys na persone wat deel is van die swart bevolking in Suid-Afrika. Daar sal in die navorsing geen onderskeid tussen kulture binne die swart bevolkingsgroep (bv. Xhosa, Sotho) getref word nie.

13. SAMESTELLING VAN DIE NAVORSINGSVERSLAG

- Hoofstuk 1: Algemene oriëntering tot die studie
- Hoofstuk 2: 'n Literatuurverkenning van die studiegebied van “binding”
- Hoofstuk 3: Die middelkinderjarige pleegkind met 'n bindingsversteuring
- Hoofstuk 4: Die verwante enkelouerpleegmoeder
- Hoofstuk 5: 'n Bindingsprogram vir verwante enkelouerpleegmoeders en pleegkinders
- Hoofstuk 6: Die empiriese navorsingsresultate
- Hoofstuk 7: Samevattende gevolgtrekkings en aanbevelings

14. SAMEVATTING

Die navorser het vanuit praktykervaring en interaksie met maatskaplike werkers en welsynsorganisasies 'n behoefte aan 'n bindingsprogram vir verwante enkelouerpleegmoeders en hul pleegkinders geïdentifiseer. 'n Meervoudige navorsingsbenadering, naamlik 'n positivisties-humanistiese, kwalitatief-kwantitatiewe benadering, is gebruik om data in te samel vir 'n verkennende, ontwikkelingstudie.

Die doel van die navorsing is om 'n bindingsprogram vir verwante enkelouerpleegmoeders en hul pleegkinders te ontwikkel, te implementeer en empiries te toets. Die kwalitatiewe benadering is gevolg om die subjektiewe ervarings van 'n groep verwante enkelouerpleegmoeders en hul pleegkinders tydens die implementering van die program waar te neem en te beskryf. Die kwantitatiewe benadering is gevolg om die impak van die bindingsprogram empiries te toets. Ten einde dié doel te bereik is die volgende doelwitte gestel: Om 'n kennisraamwerk ten opsigte van die verskynsel “binding” in pleegsorg op te bou; om 'n teoretiese bindingsprogram te ontwikkel, tentatief te toets en aanpassings te maak waar nodig; om die program uiteindelik by 25 pleegmoeders en pleegkinders te implementeer; en om die impak van die program waar te neem deur die resultate van 'n voor- en natoets te vergelyk. Altesaam 25 moeder-kindpare in 'n eksperimentele groep sal die program deurloop, en hulle sal vergelyk word met 25 moeder-kindpare wat nie die program sal deurloop nie. Die respondente (pleegmoeders bo 50 jaar en middelkinderjarige pleegkinders) sal op 'n nie-ewekansige wyse uit CMR Daveyton se gevallelading gewerf word.

Hierdie studie sal deur die volgende navorsingsvraag gerig word: Wat is die ervarings van 'n groep verwante enkelouerpleegmoeders en hul pleegkinders tydens die implementering van die program? Die hipotese lui soos volg: Indien die bindingsprogram toegepas word, sal die binding van 'n groep verwante enkelouerpleegmoeders en hul pleegkinders verbeter.

Rothman en Thomas (in De Vos, 2002c:396-414) se model vir intervensienavorsing sal benut word om die program te ontwikkel. Hierdie model bestaan uit ses fases waarvan die eerste vyf toegepas word. Tydens die eerste fase word die probleem ontleed. Met die tweede fase word inligting versamel en navorsingsdeelnemers by die projek betrek. Gedurende die derde en vierde fases word 'n bindingsprogram tentatief ontwerp en getoets om leemtes te identifiseer. Daarna word die program volledig geïmplementeer en die uitkomstempiries getoets om uiteindelik in 'n gebruikersvriendelike dokument omskep te word.

'n Kwasi-eksperimentele ontwerp, naamlik 'n vergelykendegroep wat aan 'n voor- en natoets onderwerp word, sal gebruik word om die program empiries te toets. Verder sal 'n kollektiewe gevallestudie benut word om die respondente se subjektiewe ervarings van die program waar te neem.

Die kwantitiewe data sal met behulp van 'n bestaande bindingsmetingskaal ingesamel en daarna statisties verwerk word. Die kwalitatiewe data sal met behulp van analitiese induksie verwerk word.